

O‘ZBEKISTONDA KICHIK MEHMONXONALARNING MOLIYAVIY SALOHIYATINI KUCHAYTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Gapparova Mayramxon Zafar qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
tayanch doktoranti
m.gapparova@tsue.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasining muhim tarkibiy qismi bo‘lgan kichik mehmonxonalar faoliyatining moliyaviy salohiyatini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Kichik mehmonxonalarning moliyaviy barqarorligi, investitsion imkoniyatlari, daromad manbalari hamda xizmat ko‘rsatish sifatining iqtisodiy samaradorlikka ta’siri o‘rganiladi. Shuningdek, ularning faoliyatini qo‘llab-quvvatlashda davlat siyosatining o‘rni, moliyaviy menejment mexanizmlari va kredit hamda investitsion imkoniyatlarni kengaytirish zarurati asoslab beriladi. Maqolada kichik mehmonxonalar uchun moliyaviy boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, raqamli yechimlarni joriy etish va xizmatlar diversifikatsiyasi orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga doir tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kichik mehmonxona, moliyaviy salohiyat, turizm iqtisodiyoti, investitsiya, rentabellik, moliyaviy barqarorlik, davlat-xususiy sheriklik, raqamli boshqaruv.

Kirish

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda turizm sohasi milliy iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Prezident tashabbusi bilan qabul qilingan “Turizmni rivojlantirish konsepsiyasi – 2030” dasturi asosida mamlakatda turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, mehmonxona xizmatlari sifatini oshirish va yangi turistik yo‘nalishlarni yaratish bo‘yicha tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda kichik va o‘rta mehmonxonalar tarmog‘ining rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki ular nafaqat turistik oqimni ta’minlaydi, balki yangi ish o‘rinlarini yaratish, mahalliy byudjetlarga tushumlarni oshirish va hududiy iqtisodiyotni faollashtirishga xizmat qiladi.

Biroq tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, O‘zbekistonda kichik mehmonxonalar faoliyatining moliyaviy salohiyati to‘liq darajada ro‘yobga chiqmagan. Moliyaviy boshqaruvning yetarlicha tizimlashtirilmagani, investitsiya manbalarining cheklanganligi, kreditlash mexanizmlarining sustligi va xizmatlarni diversifikatsiya qilishning past darajasi ularning iqtisodiy samaradorligini pasaytiruvchi omillar bo‘lib qolmoqda. Shu sababli, kichik mehmonxonalarning moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish va barqaror rivojlanish mexanizmlarini yaratish bugungi kunda dolzarb masalaga aylangan.

Asosiy qism

Moliyaviy salohiyat — bu xo‘jalik yurituvchi sub‘yektning o‘z mablag‘lari, investitsiyalar, kreditlar va boshqa moliyaviy manbalar hisobidan faoliyatini kengaytirish, xizmat sifatini oshirish va barqaror foyda olish imkoniyatidir. Kichik

mehmonxonalar uchun bu ko'rsatkichlar odatda rentabellik, to'lovga qobiliyatlilik, kapital aylanish tezligi va daromad manbalarining barqarorligi orqali baholanadi.

O'zbekiston sharoitida kichik mehmonxonalar faoliyatining moliyaviy tahlili. O'zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligining 2024-yilgi ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatda 1500 dan ortiq kichik mehmonxona faoliyat yuritmoqda. Ulardan aksariyati xususiy sektor vakillari bo'lib, moliyaviy manbalarining 70 foizdan ortig'i o'z mablag'lari va qisqa muddatli bank kreditlari hisobidan shakllanadi. Shu bilan birga, kichik mehmonxonalarning rentabellik darajasi o'rtacha 8–12 foizni tashkil etadi, bu esa xalqaro standartlardan (15–20%) past hisoblanadi.

1-rasm. Moliyaviy salohiyatni ta'sir etuvchi omillar

Moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'nalishlari. Kichik mehmonxonalar uchun moliyaviy boshqaruvni rivojlantirish bir necha yo'nalishda amalga oshirilishi lozim:

- Investitsion muhitni yaxshilash: xalqaro moliyaviy institutlar (IFC, EBRD, ADB) bilan hamkorlikda kichik mehmonxonalarni qo'llab-quvvatlovchi kredit liniyalarini yaratish;
- Raqamli moliyaviy tizimlarni joriy etish: mehmonxona rezervatsiyasi, buxgalteriya hisobi va to'lov tizimlarini yagona elektron platformaga o'tkazish;
- Moliyaviy risklarni boshqarish: sug'urta, xedjing va kafolat mexanizmlarini joriy etish orqali foyda barqarorligini ta'minlash;
- Kadrlar salohiyatini oshirish: moliyaviy menejment va turizm marketingi bo'yicha maxsus o'quv dasturlarini joriy etish.

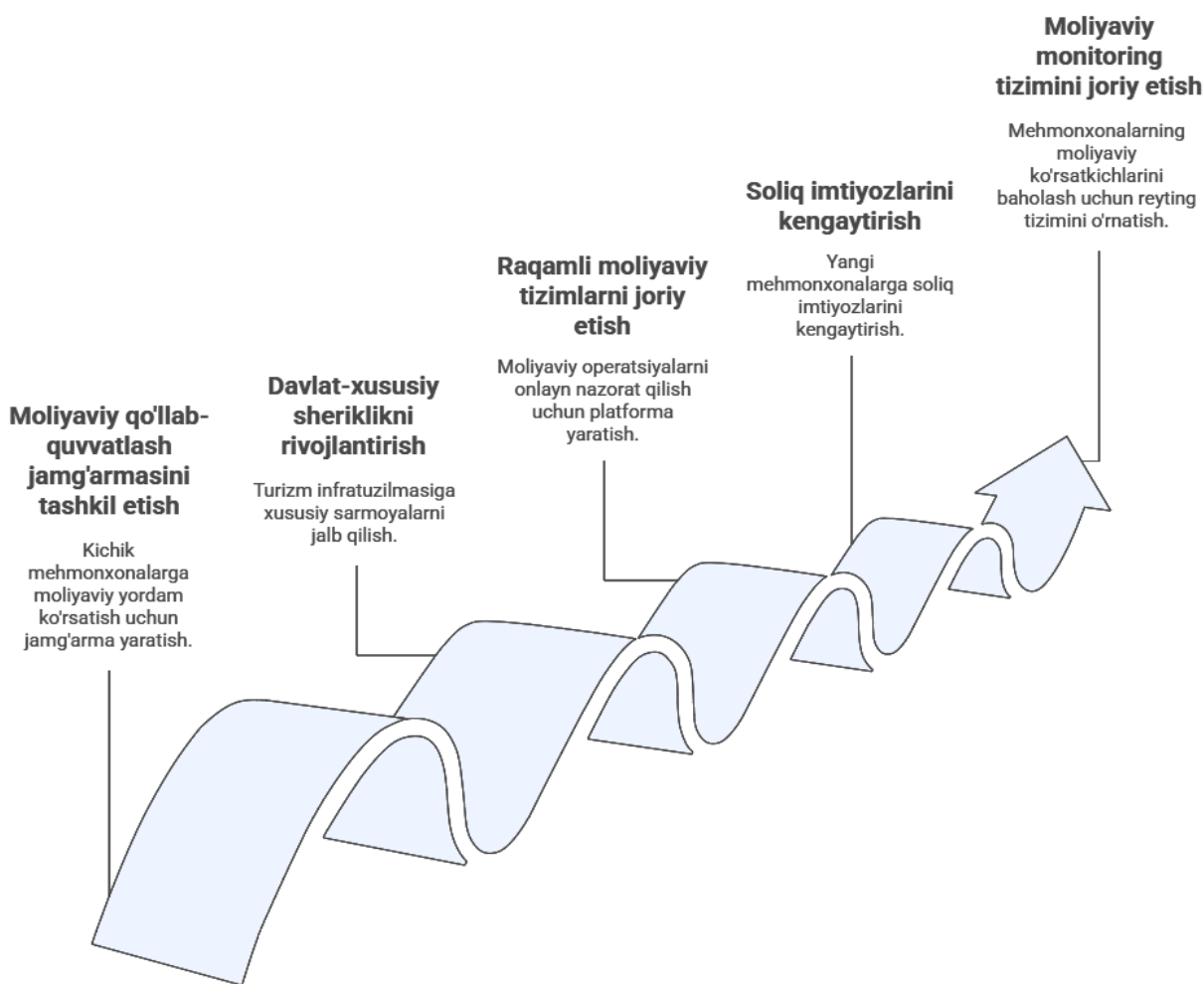
Moliyaviy boshqaruvning to'g'ri yo'lga qo'yilishi xizmatlar sifatining bevosita oshishiga olib keladi. Masalan, foydali investitsiyalar hisobiga xonalarni modernizatsiya qilish, onlayn to'lov tizimlarini joriy etish va energiya tejamoq texnologiyalarni qo'llash orqali operatsion xarajatlar kamayadi, mijozlar soni esa oshadi. Natijada mehmonxona rentabelligi ko'tariladi, bu esa iqtisodiy samaradorlikning muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

Taklif va tavsiyalar

O'zbekiston turizm sohasida kichik mehmonxonalar faoliyatining moliyaviy salohiyatini oshirish hamda ularning iqtisodiy samaradorligini ta'minlash maqsadida bir qator amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, kichik mehmonxonalarni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash bo'yicha maxsus moliyaviy jamg'armani tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Mazkur jamg'arma turizm sohasidagi kichik biznes sub'yektlariga imtiyozli kreditlar, grantlar hamda kafolatlar ajratish orqali ularning moliyaviy barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Bu esa mehmonxonalar faoliyatining uzluksizligini ta'minlab, ularning investitsion jozibadorligini kuchaytiradi.

Shuningdek, davlat-xususiy sheriklik mexanizmini rivojlantirish ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Xususan, energetika tejamkor infratuzilmalarni yaratish, ekologik toza mehmonxonalarni qurish hamda agroturizm loyihalarini amalga oshirish jarayonlariga xususiy sarmoyalarni keng jalb etish kichik mehmonxonalarning iqtisodiy faoliyatini barqarorlashtiradi. Bu orqali davlat tomonidan yaratilgan imtiyozlar va xususiy sektor sarmoyasi o'zaro uyg'unlikda ishlaydi.

2-rasm. Turizmda moliyaviy barqarorlikka erishish

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalarni keng tatbiq etish orqali raqamli moliyaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish lozim. Bunda mehmonxonalar uchun “e-finance hotel” deb nomlangan yagona raqamli platformani yaratish taklif etiladi. Ushbu tizim orqali barcha moliyaviy operatsiyalarni onlayn nazorat qilish, tahlil qilish va rejalashtirish imkoniyati paydo bo‘ladi. Bu nafaqat moliyaviy oqimlarning shaffofligini oshiradi, balki xarajatlarni optimallashtirishga ham xizmat qiladi.

Kichik mehmonxonalar uchun soliq va bojxona imtiyozlarini kengaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Xususan, yangi tashkil etilgan mehmonxonalarga dastlabki uch yil davomida foyda solig‘idan ozod etish amaliyotini joriy etish ularning dastlabki rivojlanish bosqichida moliyaviy yukini yengillashtiradi. Shu bilan birga, import qilinadigan turistik jihozlar va mebel mahsulotlari uchun bojxona to‘lovlarini qisqartirish ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Nihoyat, kichik mehmonxonalar faoliyatini samarali boshqarish uchun moliyaviy monitoring va tahlil tizimini joriy etish zarur. Bu tizim har bir mehmonxonaning moliyaviy ko‘rsatkichlari asosida reyting bahosini shakllantirish imkonini beradi. Natijada, sohada raqobat muhitini kuchaytirish, shaffoflikni ta‘minlash va investitsiyalar oqimini rag‘batlantirishga erishiladi. Shu tarzda ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar kichik mehmonxonalar faoliyatining moliyaviy barqarorligini ta‘minlab, ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda kichik mehmonxonalar faoliyatining samaradorligi ularning moliyaviy salohiyatiga bevosita bog‘liq. Mavjud imkoniyatlardan oqilona foydalanish, zamonaviy moliyaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va investitsion muhitni yaxshilash orqali ushbu sohada barqaror o‘lishni ta‘minlash mumkin. Kichik mehmonxonalar nafaqat turizm infratuzilmasining muhim qismi, balki hududiy iqtisodiy rivojlanishning drayveri sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, ularni moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash, kredit va investitsion imkoniyatlarini kengaytirish, raqamli boshqaruv tizimlarini tatbiq etish O‘zbekistonning turizm tarmog‘ini yangi bosqichga olib chiqadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Turizmni rivojlantirish konsepsiyasi – 2030” to‘g‘risidagi qarori. (2019). *O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami*.
2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. (2024). *Turizm sohasida kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha hisobot*. Toshkent.
3. World Bank. (2023). *Uzbekistan: Tourism Competitiveness and Financial Sustainability Report*. Washington, D.C.
4. Asian Development Bank. (2022). *Supporting Tourism SMEs in Central Asia: Financing and Management Strategies*. Manila: ADB Publishing.

5. Karimov, B. (2023). Kichik mehmonxonalar moliyaviy boshqaruvini takomillashtirishning nazariy asoslari. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali*, 7(3), 44–52.
6. UNWTO. (2023). *Sustainable Tourism Investment and Financing Models*. Madrid: UNWTO Publications.
7. OECD. (2021). *Financing Small Accommodation Businesses for Tourism Development*. Paris: OECD.
8. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. (2022). *Turizm iqtisodiyoti va moliyaviy menejment asoslari*. Toshkent: TSUE nashriyoti.